

**Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ
ΣΤΙΣ ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ**

ΥΠΟ

Πρωτοπρ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΙΩ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΥ

Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΤΙΣ ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

ΥΠΟ

Πρωτοπρ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΙΩ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΥ
Richard Stockton College of New Jersey, U.S.A.

Α.

Ἡ ἱστορία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας στήν Ἀμερική, γνωστῆς ὡς Ἑλληνικῆς ἢ Ἀνατολικῆς, χαρακτηρίζεται ἀπό συγκινητικά στοιχεία ὑψηλοῦ δράματος, ἀπό θαυμαστό μεγαλεῖο ἀλλά καί μεγάλες προοπτικές. Βέβαια, τὸ πρῶτο ἐρώτημα πού τίθεται εἶναι: πρόκειται γιὰ μιά ἢ γιὰ πολλές Ἐκκλησίες; Εἶναι σαφές ὅτι ὅταν μιλάμε γιὰ Ἐκκλησία, ἐννοοῦμε μιά ὡς πρὸς τὸ δόγμα, τὸ πιστεύω, τὶς ἠθικὲς ἀρχές, τὴ λειτουργικὴ ζωὴ καί τοὺς τύπους τῆς λατρείας. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτή, ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι μιά. Ὅταν ἀναφερόμεθα σὲ πολλές, ἐννοοῦμε τὶς διάφορες Ἐκκλησίες πού εἶναι γνωστὲς μὲ κάποιο παραδοσιακὸ, ἱστορικὸ ἢ ἐθνικὸ ὄνομα.

Στὴ Βόρεια Ἀμερική ὑπάρχουν δεκαεπτὰ ἐκκλησιαστικὰ σώματα, πού ἐπίσημα ὀνομάζονται Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες. Ἀπὸ αὐτές, ὥστόσο, μόνον οἱ ἐννέα εἶναι ἐντελῶς κανονικὲς, μὲ εὐχαριστιακὴ κοινωνία μεταξύ τους¹. Ἡ ἐνότητά τους βεβαιώνεται ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ τους στὴν ὀργάνωση τῶν Κανονικῶν Ὁρθοδόξων Ἐπισκόπων τῆς Ἀμερικῆς, γνωστῆς ὡς SCOBA.

1. Γιὰ περισσότερες λεπτομέρειες γύρω ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία στὴν Ἀμερική βλέπε Commission on Orthodox Unity, *Orthodoxy in America: The Unity We Seek - The Final Report*. (Chicago, Illinois 1993).

Στὸ ἐρώτημα «σὲ πόσους ἀνέρχονται οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ στὴν Ἀμερική» ἢ ἀπάντησι, κατ' ἀρχήν, εἶναι ὅτι οἱ ὑπάρχουσες στατιστικὲς δὲν εἶναι ἀκριβεῖς. Οἱ ὑπολογισμοὶ ποικίλουν καὶ οἱ ἀριθμοὶ κυμαίνονται ἀπὸ 1.200.000 ἕως 5.500.000 καὶ διαφέρουν ἀνάλογα μὲ τὴν ἀπάντησι στὰ κάτωθι ἐρωτήματα: Ποῖος θεωρεῖται μέλος μιᾶς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας; Κάθε βαπτισμένος ὀρθοδόξως ἢ μόνον ἐκεῖνος ποὺ συμμετέχει, βιώνει καὶ ὑποστηρίζει ὕλικῶς καὶ ἠθικῶς τὴν ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας; Ἀπὸ τὸ 1927 ὁ ἀριθμὸς ὄλων τῶν Ὁρθοδόξων ὑπολογιζόταν στὰ 3.000.000, ὅπως γράφει ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Εὐθύμιος τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας. Σήμερα οἱ ὑπάρχοντες ἔγκυροὶ ὑπολογισμοὶ ἀνεβάζουν τὸν ἀριθμὸ τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν στὶς Η.Π.Α. μεταξύ 5.000.000 καὶ 5.500.000, καὶ 5.900.000 γιὰ ὅλη τὴ Β. Ἀμερική².

Ἕλληνες Ὁρθόδοξοι πρωτοπῆγαν στὴν Ἀμερική τὸ 1528 ὡς μέλη ἑξερευνητικῶν ἀποστολῶν τῆς Ἰσπανίας. Μόνο κατὰ τὸ δεῦτερο ἡμισυ τοῦ 18ου αἰ. ἔχουμε μετανάστευσι σημαντικοῦ ἀριθμοῦ Ὁρθοδόξων ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴ Ρωσσία. Τὸ 1767, πεντακάσοιο περίπου ἑλληνορθόδοξοι προερχόμενοι κυρίως ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο πῆγαν καὶ ἐγκαταστάθηκαν στὶς πόλεις τῆς Νέας Σμύρνης καὶ Ἁγίου Αὐγουστίνου στὴν πολιτεία τῆς Φλώριδας. Ἀλλά, ἡ ὁμάδα αὐτὴ, γιὰ πολλοὺς λόγους, δὲν εὐδοκίμησε καὶ δὲν ἐπεβίωσε ὡς ἑλληνικὴ ὀρθόδοξη κοινότητα. Οἱ Ἕλληνες τῆς Ν. Σμύρνης σκορπίστηκαν μὲ ἀποτέλεσμα νὰ χάσουν τὴν ταυτότητά τους καὶ νὰ ἐξαφανιστοῦν ἀπ' τὰ ἱστορικὰ ἀρχαῖα³.

Μερικὰ χρόνια μετὰ τὸ ἑλληνικὸ πείραμα, Ρῶσσοι Ὁρθόδοξοι ἱεραπόστολοι ἴδρυσαν τὴν πρώτη Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία στὴν Ἀλάσκα τὸ 1794. Ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ ἡ Ἀλάσκα ἦταν μέρος τῆς Ρωσσίας. Ἔτσι ἡ ἐκεῖ ἱεραποστολικὴ δραστηριότητα ἀποτελοῦσε ἐπέκτασι τῆς ρωσικῆς ἱεραποστολῆς στὴν Ἀνατολικὴ Σιβηρία. Ὡστόσο, ὅταν ἡ Ἀλάσκα ἀγοράσθηκε ἀπ' τὶς Η.Π.Α. τὸ 1867, ἀναδείχθηκε σὲ ὀρμητήριο τῆς Ρωσικῆς Ὁρθοδοξίας πρὸς τα νοτιοδυτικὰ τῆς ἡπείρου. Ἡ

2. *Αὐτόθι*, σ. 25.

3. E. P. Panagopoulos, *New Smyrna* (Gainsville 1966) Charles C. Moskos, *Grrek Americans*, 2η ἔκδ. (Mew Brunswick, NJ, καὶ London [U.K.] 1989), σ. 1-5. Πὰ μίᾳ περιεκτικῆ θεωρήσι τοῦ θέματος στὰ ἑλληνικὰ βλ. Δημητρίου Ίω. Κωνσταντέλου, «Οἱ πρῶτοι Ἕλληνες τῆς Ἀμερικῆς τοῦ 1768», *Ἀκτῖνες*, τ. 27, ἀρ. 556 (1964), σ. 377 - 380.

ἀγορὰ τῆς Ἀλάσκας ἀπ' τὶς Η.Π.Α. συνέβαλε στὴ μεταφορὰ τῆς ρωσικῆς ἐπισκοπῆς στὸν Ἅγιο Φραγγίσκο τὸ 1872 καὶ ἀργότερα, τὸ 1905 στὴ Νέα Ὑόρκη. Ἡ πρώτη Ἑλληνικὴ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἰδρύθηκε τὸ 1864 στὴν Νέα Ὀρλεάνη καὶ ἡ δευτέρη στὴ Νέα Ὑόρκη τὸ 1891. Ἀπὸ τὸ 1864 ἕως τὸ 1904 ἔχουμε μόνο 11 Ἑλληνορθόδοξες Ἐκκλησίες. Τὸ 1922, ὅταν ἰδρύθηκε ἡ Ἑλληνικὴ Ὀρθόδοξη Ἀρχιεπισκοπὴ, ὁ ἀριθμὸς τους ἔφθασε στὶς 141 Κοινότητες, οἱ ὁποῖες ἔμοιαζαν σὰν 141 ἑλληνικὲς νησίδες στὸ Ἀμερικανικὸ ἀρχιπέλαγος.

Ἀπὸ τὸ 1905 μέχρι τὸ 1917 ἡ Ρωσικὴ Ὀρθόδοξη Ἐπισκοπὴ ἦταν ἡ μόνη στὴν Ἀμερική καὶ ἐξυπηρετοῦσε τὶς ἀνάγκες ὅλων τῶν Ὀρθόδοξων. Μιὰ τυπικὴ ὀρθόδοξη κοινότητα περιελάμβανε πιστοὺς ἀπὸ διάφορες ἐθνικὲς ὁμάδες. Ἐπὶ παραδείγματι, τὸ 1895 ἡ κοινότητα στὴν περιοχὴ Ἀλλεγγένη τοῦ Πίτσιμπουργκ περιελάμβανε 476 Οὐγκρορῶσους, 162 Καρπαθορῶσους, 603 Σέρβους, 150 Σύριους Ἀραβες, 29 Ἕλληνες, 2 Μαυροβουνίους, 1 αὐτόχθονα Ἀμερικανό, 1 Μολδαβό, 4 Πολωνοὺς καὶ 118 Ρώσους. Οἱ ἐκκλησιαστικὲς ἀκολουθίες γίνονταν στὴν ἑλληνικὴ, ρωσικὴ, σερβικὴ καὶ ἀραβικὴ γλῶσσα. Προφανῶς, ἡ κοινότητα αὐτὴ εἶχε πολυεθνικὸ χαρακτήρα⁴.

Τὰ γεγονότα ποὺ συνόδευσαν καὶ ἀκολούθησαν τὸν Α' Παγκόσμιον Πόλεμον, καθὼς καὶ οἱ Βαλκανικοὶ Πόλεμοι καὶ ἡ Ρωσικὴ Ἐπανάστασι, συνέβαλαν στὴν ἐμφάνισι ἀντιπαραθέσεων καὶ σχισμάτων μέσα στὴν οἰκογένεια τῶν Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν στὸν Νέον Κόσμον. Τότε ὀργανώθηκαν ἀρκετὲς ἀνεξάρτητες ἐκκλησιαστικὲς δικαιοδοσίαι μὲ ἔρεισμα τὴν ἐθνικὴ προέλευσι τῶν μελῶν τους. Ἔτσι, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ρωσικὴ ἀρχιεπισκοπὴ, ἔχουμε τώρα τὴν ἀλβανικὴ (1918), τὴν οὐκρανικὴ (1919), τὴν σερβικὴ (1921), τὴν ἑλληνικὴ (1922), τὴν ρουμανικὴ (1930), τὴν συριακὴ –γνωστὴ ὡς ἀντιοχειανὴ– (1936) καὶ τὴν βουλγαρικὴ (1938).

Παρ' ὅλο ποὺ ἡ ὀργάνωσι ἐπισκοπῶν καὶ ἐνοριῶν μὲ βᾶσι τὴν ἐθνικὴ καὶ φυλετικὴ καταγωγὴ τῶν πιστῶν εἶναι ξένη πρὸς τὴν ὀρθόδοξην ἐκκλησιολογίαν καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνες, οἱ ἐπικρατοῦσες, ὠστόσο, συνθῆκες στὴ Β. Ἀμερική, καθὼς καὶ οἱ κοινωνιολογικὲς καὶ πολιτιστικὲς ἀνάγκες τῶν μεταναστῶν πιστῶν ἔκαναν ἀναγκαίαν τὴν ὑπαρξὶ Ἐκκλησιῶν μὲ γλωσσικὲς καὶ ἐθνικὲς ἰδιαιτερότητες.

4. Constance J. Tarasar καὶ John H. Erickson, editors. *Orthodox America 1794 - 1976* (Syosset, N.Y. 1975) σ. 59.

Πολλά είχαν λεχθῆ σχετικά μὲ τὸ ὄραμα μιᾶς ἐνωμένης Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στὸν Νέο Κόσμο καὶ εἶχαν γίνει προσπάθειες γιὰ νὰ ὑπαχθοῦν ὅλοι οἱ Ὁρθόδοξοι πιστοὶ ὑπὸ ἓναν πνευματικὸ ἡγέτη, ἀλλὰ οἱ πολιτικὲς ἐξελίξεις στὴν Εὐρώπη ἐπηρέασαν τὴν διάρθρωσι καὶ τὸ μέλλον τῆς Ἐκκλησίας στὴν Ἀμερική. Στὴν ἀποδοχὴ τῆς ὑπάρχουσας πραγματικότητος ἀναφέρεται ὁ Ρώσος Ἀρχιεπίσκοπος Τύχων σὲ μιὰ ἀναφορὰ του τὸ 1905, στὴν ὁποία γράφει: «*Ἡ ἐπισκοπὴ Β. Ἀμερικῆς ἀποτελεῖται ὄχι μόνον ἀπὸ διαφορετικὰς ἐθνικότητες, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ διαφορετικὰς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες, οἱ ὁποῖες, ἂν καὶ εἶναι μία ὡς πρὸς τὴν πίστι, ἔχουν τὶς δικῆς τους ἰδιαιτερότητες ὅσον ἀφορᾷ τὴν κανονικὴν τάξι, τὸ τελετουργικὸ καὶ τὴν κοινοτικὴν ζωὴν. Αὐτὲς οἱ ἰδιαιτερότητες εἶναι σημαντικὲς καὶ ἀνεκτὲς ἀπὸ μιὰ γενικὴ ὀρθόδοξον ἄποψιν. Γι' αὐτὸ τὸν λόγο δὲν θεωροῦμε ὅτι ἔχουμε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνουμε στὸν ἐθνικὸ χαρακτήρα τῶν Ἐκκλησιῶν σ' αὐτὴ τὴ χώρα. Ἀντίθετα, προσπαθοῦμε νὰ τὸν διατηρήσουμε, δίδοντας στὴν κάθε μία (Ἐκκλησία) τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐποπτεύεται κατ' εὐθειαν ἀπὸ ἡγέτες (ἐπισκόπους) τῆς ἴδιας ἐθνικότητος*»⁵.

Οἱ παρατηρήσεις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Τύχωνος ἀντανακλοῦν μιὰ πραγματικότητα καὶ περιγράφουν τὴν κατάστασι πού ἐπεκράτησε κατὰ τὰ ἐπόμενα χρόνια μέχρι καὶ σήμερα. Ἡ εἰσροὴ νέων μεταναστῶν ἀπὸ τὴν Εὐρώπη καὶ τὴν Μέση Ἀνατολή μετὰ τὸ 1917, 1922, 1945 καὶ 1964 συνέβαλε στὴν περαιτέρω ἴδρυσιν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν ἐθνικῶν κοινοτήτων καὶ ἐπισκοπῶν. Ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τοῦ φαινομένου ἦταν ἡ ἴδρυσιν τῆς Διαρκοῦς Διασκέψεως Ὁρθοδόξων Κανονικῶν Ἐπισκόπων τὸ 1960 γιὰ τὴν προώθησιν τῆς συνεργασίας μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τὸν συντονισμό τῶν προσπαθειῶν πρὸς τὴν ἐνότητα.

B.

Ἄλλὰ ἂς ἔλθουμε στὸ θέμα τῆς ὀργανώσεως τῶν κοινοτήτων. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέχρι σήμερα οἱ λαϊκοὶ ἔχουν τὴν πρωτοβουλία στὴν ὀργάνωσιν μιᾶς κοινότητος. Στὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰ., ἡ ἐνορία ἦταν τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς ἀδελφότητος ἢ ὀργανώσεως ἢ ὁποῖα ἐξελίσσετο προοδευτικῶς σὲ μιὰ μεγαλύτερη κοινότητα, ἢ ὁποῖα τελικὰ ἴδρυνε ἐκκλησία. Ἡ αὐτοσυντήρησι μέσα σὲ ἓνα, ἐν πολλοῖς, ἔχθρικὸ περιβάλλον, τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἐπιβίωσιν τῆς ἐθνικῆς γλώσσας, τῶν ἐθίμων καὶ

5. *Αὐτόθι*, σ. 143.

τῶν παραδόσεων, οἱ δεσμοὶ μὲ τὴν μητέρα πατρίδα καὶ ἡ φροντίδα γιὰ μιὰ περισσότερο πολιτισμικὴ καὶ ἐθνικὴ, παρὰ θρησκευτικὴ ταυτότητα, ὑπῆρξαν καὶ παραμένουν τὰ μόνιμα ἐμπόδια γιὰ τὴν ἐνότητα τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν.

Χωρὶς ἐκκλησιαστικὴ ἡγεσία –ιερατικὴ ἢ ἐπισκοπῆ– ἀρκετὲς Ὀρθόδοξες Κοινότητες ὑπέφεραν ἐπὶ σειρὰ ἐτῶν ἀπὸ διχόνοιες καὶ σχίσματα. Οἱ περισσότερες παλαιῆς κοινότητες –ἂν ὄχι, ὅλες– εἶχαν ἰδρυθῆ ἀπὸ λαϊκοὺς, χωρὶς τὴν συμβουλή τοῦ κλήρου. Ἐξ αἰτίας, λοιπόν, τοῦ ρόλου πού οἱ λαϊκοὶ ἔπαιζαν στὴν ἴδρυσι καὶ συντήρησι τῶν κοινοτήτων, καθὼς καὶ ἡ ἀνεξαρτησία τους ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχή, οἱ λαϊκοὶ ἀνέλαβαν καθήκοντα πού κανονικὰ ἀνήκαν στὴν δικαιοδοσία τοῦ κλήρου. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχὴ ἀνελάμβανε τὴν ἡγεσία, ἀφοῦ οἱ κοινότητες εἶχαν πρῶτα ὀργανωθῆ καὶ εἶχαν ἐξασφαλίσει ἓνα σοβαρὸ ἀριθμὸ τακτικῶν μελῶν.

Ἔτσι, οἱ λαϊκοὶ πίστευαν ὅτι οἱ ἱερεῖς, ἀκόμη καὶ οἱ ἐπίσκοποι, δὲν εἶχαν καμμιά ἐξουσία στὰ τῆς κοινότητος. Οἱ ἱερεῖς διωρίζονταν καὶ ἀπολύονταν ἀπὸ τὰ κοινοτικὰ συμβούλια καὶ ἐθεωροῦντο ὑπάλληλοι τῆς κοινότητος. Πὰ πολλὰ χρόνια οἱ ἱερεῖς δὲν εἶχαν καμμιά συμμετοχὴ στὴ διοίκησι τῆς κοινότητος καὶ δὲν τοὺς ἐπέτρεπαν νὰ συμμετάσχουν στίς συνελεύσεις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συμβουλίου. Πὰ μερικοὺς μόνον Κοινότητες καὶ Ἐκκλησία ἦσαν ταυτόσημοι ὅροι.

Ἔτσι ἡ σύγκρουσι ἦταν ἀναπόφευκτη. Πολλοὶ κληρικοί, κυρίως ὅσοι εἶχαν θεολογικὴ μόρφωσι, θεωροῦσαν αὐτὴ τὴν κατάστασι τῆς ἀπεριορίστου ἐλευθερίας τῶν λαϊκῶν ἀπαράδεκτη καὶ ἐντελῶς ξένη πρὸς τὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησιολογία. Χρειασθῆκε νὰ παρέλθουν πολλὰ χρόνια μέχρι νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ κανονικὴ τάξι σχετικῶς μὲ τὰ καθήκοντα, τίς εὐθύνες καὶ τίς δικαιοδοσίες τοῦ κλήρου καὶ τῶν λαϊκῶν. Παρὰ τὰ ἐσωτερικὰ ὅμως προβλήματα, οἱ κοινότητες τῶν μεταναστῶν, ὄχι μόνον προόδευσαν, ἀλλὰ καὶ διατήρησαν τὴ γλώσσα, τὰ ἔθιμα καὶ τίς παραδόσεις τῆς πατρίδος τους. Ἡ κάθε κοινότητα ἔγινε ζωντανὴ κοινότητα διατηρήσεως τῆς ἐθνικῆς ταυτότητος καὶ τῆς πολιτιστικῆς ἰδιαιτερότητος τῶν μελῶν της⁶. Ὑπῆρξαν, ὡστόσο, καὶ ἐκεῖνοι πού δὲν θέλησαν νὰ διατηρήσουν καμμιά σχέσι μὲ τὴν Ἐκκλησία καὶ γι' αὐτὸ τελικῶς ἀπώλεσαν τὴν ἐθνικὴ τους ταυτότητα.

6. Βλ. Theodore Saloutos, *The Greeks in the United States* (Cambridge, MA. 1964), σ. 118.

Δύο υπήρξαν οι βασικές συνέπειες τῆς πρώιμης ἐκκλησιαστικῆς ἐμπειρίας στὴν Β. Ἀμερική. Πρῶτον, κάθε μία ἀπὸ τὶς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες λειτούργησε ὡς κύριος φορέας κοινοτικῆς ζωῆς, ὄχι μόνον γιὰ τὴ διατήρησι τῆς θρησκευτικῆς πίστεως, τῆς ἐθνικῆς γλώσσας καὶ τῶν τοπικῶν παραδόσεων, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν προετοιμασία τῶν νέων μεταναστῶν νὰ προσαρμοσθοῦν στὴ νέα τους πατρίδα. Ἡ Ἐκκλησία τοὺς ἦταν τὸ κέντρο τῆς κοινοτικῆς ζωῆς καὶ δραστηριότητος. Δεύτερον, ἐξ αἰτίας τοῦ ἐθνοκεντρισμοῦ, υπῆρχε ἡ τάσι γιὰ ἀπομόνωσι. Ἡ ἔλλειψι συνεργασίας σὲ θέματα κοινου ἐνδιαφέροντος μείωσε τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς μαρτυρίας τοῦ πνευματικοῦ μηνύματος τῆς Ὁρθοδοξίας. Μόλα ταῦτα, προσπάθειες ἢ συστάσεις γιὰ τὴν ἔνωσι ὄλων τῶν Ὁρθοδόξων δὲν ἐξέλειπαν⁷.

Πρὶν τὸν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο καὶ τὴν Ρωσικὴ Ἐπανάστασι τοῦ 1917, υπῆρχε στενότερη συνεργασία μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων ἀπὸ ὅ,τι υπῆρχε στὰ μετέπειτα χρόνια καὶ τὴ δεκαετία τοῦ '60. Δὲν ἦσαν μόνον ἱστορικοί, πολιτιστικοί, κοινωνιολογικοί, ἀλλὰ καὶ τοπικοὶ καὶ ἐγωϊστικοὶ παράγοντες ποὺ συνέβαλλαν στὴ διάσπαση καὶ σὲ μιὰ ἀπομονωτικὴ στάσι μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων δικαιοδοσιῶν. Εἶχαν ἐγερθῆ παράπονα ὅτι κατὰ τὴν πρώτη δεκαετία τοῦ αἰῶνος μας, ἡ ρωσικὴ ἐκκλησιαστικὴ ἡγεσία παράβλεπε τὰ δικαιώματα τῶν μειονοτήτων ποὺ ἦσαν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσία της. Π.χ. σὲ μιὰ ἀναφορὰ τοῦ 1908, ὁ Θεόδωρος Πασκόφσκι, ὁ μετέπειτα Μητροπολίτης Θεόφιλος, ἔγραφε ὅτι ἡ μεροληψία τῶν Ρώσων ἱεραρχῶν ἀποξένωσε τοὺς Ἕλληνες ἀπὸ τὴν ρωσικὴ ἐπίσκοπὴ⁸. Ἡ συχνὰ ἐπαναλαμβανομένη ἀποψι ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία ἦταν ταυτισμένη μὲ τὸν Ἑλληνισμό καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦσαν υπεύθυνοι γιὰ τὴν ἔλλειψι ἐνότητος μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων τῆς Ἀμερικῆς, δὲν εὐσταθεῖ, σύμφωνα μὲ τὶς πηγές. Τὰ μέλη ὄλων τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν εἶναι συνυπεύθυνοι γιὰ τὴν ἔλλειψι συνεργασίας.

7. Πὰ μιὰ συνοπτικὴ ἀναφορὰ τῶν προσπαθειῶν γιὰ τὴν ἐνότητα τῶν Ὁρθοδόξων στὴν Ἀμερική βλ. τὸ Παράρτημα Γ' τῆς Commission on Orthodox Unity, *Orthodoxy in America*, σ. 70 - 71. Προτάσεις γιὰ τὴν ἐπίλυσι τοῦ προβλήματος τῆς Ὁρθοδόξου διασπορᾶς βλ. Archbishop Paul of Karelia and All Finland «*Suggestions for Solutions to the Problem of the Orthodox Diaspora*», St. Viadimir, Theological Quarterly, t. 23, no. 3/4 (1970), σ. 186 - 204 καὶ τὴν εἰδικὴ ἔκδοσι τοῦ περιοδικοῦ The Greek Orthodox Theological Review, τ. 24, ἀρ. 3/4 (1979).

8. Tarasar - Erickson, *Orthodox America*, σ. 127.

Ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ὁμαδικῆς μεταναστεύσεως Ὁρθοδόξων, ὑπῆρχε διαφορὰ ἀπόψεων ὡς πρὸς τὴν διατήρησι τῆς γλώσσας καὶ τῆς ἐθνικῆς ταυτότητος ἔναντι τῆς θρησκευτικῆς. Πὰ μερικὲς ἐκκλησιαστικὲς δικαιοδοσίαι τὸ θέμα τῆς γλώσσας δὲν ἔχει λυθῆ. Ὑπῆρξαν ἐπίσκοποι ποὺ ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰ. συνηγοροῦσαν στὴν υἰοθέτησι τῆς ἀγγλικῆς ὡς λειτουργικῆς γλώσσας τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ θέμα αὐτὸ ἔχει ἰδιαίτερα ἀπασχολήσει τὴν Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία.

Ἀντίθετα μὲ τὶς ἄλλες Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίαι, οἱ ὁποῖες πολὺ νωρὶς υἰοθέτησαν τὴν ἀγγλικὴν στὶς ἐκκλησιαστικὲς ἀκολουθίες, χωρὶς ὅμως νὰ πετύχουν οὐσιαστικὴ αὐξήσι τῶν μελῶν τους, ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξο Ἀρχιεπισκοπὴ Β. καὶ Ν. Ἀμερικῆς εἶναι μέχρι σήμερα ἀπρόθυμη στὴν ἐπίσημη καθιέρωσί της. Ὑπάρχουν σοβαροὶ ἱστορικοὶ, θρησκευτικοὶ καὶ πολιτιστικοὶ λόγοι, γιὰ τοὺς ὁποίους οἱ Ἕλληνες Ὁρθόδοξοι ἐπιμένουν στὴν χρῆσι τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας.

Οἱ Ἕλληνες διατηροῦν μιὰ δυνατὴ ἱστορικὴ συνείδησι, ἡ ὁποία τοὺς δένει μὲ τὴν κληρονομίαν τοῦ παρελθόντος. Ὅχι μόνον ἡ Παλαιὰ Διαθήκη μεταφράσθηκε εἰς ἑλληνικὰ δύο μισαῖ ἰαῶνες π.Χ. καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη γράφθηκε ἐξ ὁλοκλήρου στὴν ἑλληνικὴ καὶ κατατάσσεται στὴν ἑλληνικὴ γραμματεία, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀρχαιότερες προσευχὲς καὶ τὰ χριστιανικὰ κείμενα λατρείας γράφθησαν, ὡς γνωστὸν, στὴν ἑλληνικὴ. Οἱ πρῶτες χριστιανικὲς προσευχὲς ἔχουν υἰοθετηθεῖ ἐπίσημες προσφωνήσεις πρὸς τὸν Θεό, παρμένους ἀπὸ προ-χριστιανικὲς ἑλληνικὲς προσευχὲς. Τὰ ἑλληνικὰ ἦσαν ἡ γλώσσα τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύσι. Ἀκόμη καὶ στὴν λατινικὴ Δύσι ἡ λειτουργία καὶ οἱ ἄλλες ἀκολουθίες τῆς Ἐκκλησίας γίνονταν γιὰ πολλὰ χρόνια στὴν ἑλληνικὴ. Μὲ ἰσχυρὴ ἱστορικὴ μνήμη γιὰ τὴ σημασία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας καὶ τὴ δρᾶσι τῶν Ἑλλήνων στὴν ἐξάπλωσι τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀντιλαμβάνεται κανεὶς γιὰτὶ οἱ Ἕλληνες Ὁρθόδοξοι διστάζουν νὰ ἀντικαταστήσουν τὴν ἑλληνικὴν μὲ ὁποιαδήποτε ἄλλη γλώσσα.

Ἐξ ἄλλου, ὑπῆρχαν ψυχολογικοὶ καὶ πολιτικοὶ λόγοι γιὰτὶ κάποιες Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίαι βιάστηκαν νὰ ἀντικαταστήσουν τὴν σλαβονικὴν ἢ τὴν ἀραβικὴν μὲ τὴν ἀγγλικὴν στὴ λειτουργικὴ τους ζωὴ καὶ νὰ ἐπιβάλουν στὸν ἑαυτὸ τους μιὰ τεχνητὴ «ἀμερικανοποίησι». Πολλὲς φορὲς καὶ μὲ πολλοὺς τρόπους ἡ ἀμερικανικὴ πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀτμόσφαιρα δημιούργησε φοβερὰ δύσκολες καταστάσεις γιὰ τοὺς Ὁρθόδοξους σλαβικῆς προελεύσεως. Κατὰ τὴ γνώμη μου οὔτε οἱ λίγοι ἀλλὰ πολυπράγμονες προσήλυτοι, οὔτε οἱ ὀρθόδοξοι θεολόγοι ἀπὸ τὴν ρωσικὴν διασπορὰ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἔχουν ἐπιτύχει τὴν

ἀλλαγή τοῦ κλίματος πού ἐπικρατεῖ στά εὐρύτατα ἀμερικανικά στρώματα τῆς Ἀμερικῆς ἔναντι τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἐδῶ θά μπορούσα νά διηγηθῶ πολλά περιστατικά ἀπό τή δική μου προσωπική ἐμπειρία. Ἡ Ὁρθοδοξία παραμένει σχεδόν ἄγνωστη γιά τὸν πολὺ Ἀμερικανικό λαό.

Ἡ ἐσφαλμένη ταύτησι ὄλων τῶν Ρώσων καὶ τῶν Σλαύων μὲ τὸν κομμουνισμό μετὰ τὸ 1917 καὶ 1945 καὶ ἡ συστηματικὴ στάσι προκαταλήψεως τῶν πολιτικῶν, στρατιωτικῶν καὶ ἐμπορικῶν ἀξιωματῶν τῆς Ἀμερικῆς κατὰ τῆς Ρωσσίας καὶ τῶν χωρῶν πού βρίσκονταν κάτω ἀπὸ κομμουνιστικὸ καθεστῶς, ἔκανε τοὺς περισσότεροὺς Ρώσους Ὁρθοδόξους νά νοιώθουν μειονεκτικὰ καὶ πείστηκαν νά ἀποβάλλουν τὸ ἐθνικὸ τους ὄνομα, παρ' ὅλο πού οἱ περισσότεροὶ πιστοὶ μιλοῦσαν ρωσικά.

Μιά παρόμοια κατάστασι ἀντιμετώπισαν καὶ οἱ ἀραβόφωνοι Ὁρθόδοξοι. Ἡ ἀμερικανικὴ προκατάληψι γιά τοὺς λαοὺς τῆς Μέσης Ἀνατολῆς ἀνάγκασε τοὺς Συρίους καὶ ἄλλους Ὁρθοδόξους νά υἱοθετήσουν τὴν ἀγγλικὴ σὶς ἐκκλησιαστικὲς ἀκολουθίες, παρ' ὅλο πού οἱ πιστοὶ δὲν ἦσαν ἔτοιμοι γιά μιὰ τέτοια ἀλλαγή.

Ἀντίθετα πρὸς τίς Ἐκκλησίες πού ἔζησαν τραυματικὲς ἐμπειρίες λόγῳ τοῦ κομμουνισμοῦ, ἰδιαιτέρα τὰ τελευταῖα 50 χρόνια, ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία στὸν Νέο Κόσμο εἶχε μιὰ ἐντελῶς δική της ἐμπειρία. Εἶναι γεγονός ὅτι καὶ στὴν Ἑλληνικὴ ὑπάρχει μιὰ βαθμαία πτῶσι τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτισμικῆς ταυτότητος. Ἀπὸ τὸ 1922 ὑπάρχουν τριβὲς ἀνάμεσα στοὺς ὑπέρμαχους τῆς ἐθνικῆς αὐτοσυνειδησίας καὶ σ' αὐτοὺς πού ὑποστηρίζουν τὴν ἀφομοίωσι. Ἀλλὰ οἱ περισσότεροι Ἕλληνες Ὁρθόδοξοι, εἴτε εἶναι ἀπόγονοι Ἑλλήνων μεταναστῶν, εἴτε ἦρθαν στὴν Ἀμερικὴ μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, διατηροῦν μιὰ δυναμικὴ αἴσθησι τῆς ἱστορίας καὶ ἔχουν κατορθῶσει νά παραμείνουν ἀφωσιωμένοι πρὸς τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὴν παράδοσι παράλληλα μὲ τὴν ὀρθόδοξη χριστιανικὴ τους πίστι. Οἱ περισσότερες Ἑλληνορθόδοξες Κοινότητες χρησιμοποιοῦν τὴ διγλωσσία στὴν λατρεία τους. Καὶ ἡ διγλωσσία εἶναι ὁ καλύτερος τρόπος γιά νά ἐξυπηρετηθοῦν οἱ ἀνάγκες ὄλων τῶν πιστῶν.

Ἐνῶ μερικοὶ ἀμερικανογεννημένοι Ἕλληνες Ὁρθόδοξοι ὑποστηρίζουν τὸν ὀλοκληρωτικὸ διαχωρισμὸ ἀνάμεσα στὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν ἑλληνικὴ κληρονομιά, ἄλλοι χωρὶς καμμιά ἐπίγνωσι ἢ ἐκτίμησι πρὸς τὴν Ἐκκλησία, προτιμοῦν τὴν ἐθνικὴ ἀντὶ τῆς θερησκευτικῆς ταυτότητος. Ὡστόσο, διανοούμενοι Ἕλληνες Ὁρθόδοξοι στὴν Ἀμερικὴ καὶ στὸν Καναδᾶ, βλέπουν τίς ἐθνικὲς κοινότητες ὡς μεταβατικὰ καθι-

δρύματα πού ἐξελίσσονται φυσιολογικά καί σύμφωνα μέ τίς ὑπάρχουσες συνθήκες καί τὸ πολιτιστικὸ κλίμα πού ἐπικρατεῖ. Αὐτὴ ἡ στάσι ἐπιτρέπει τὴν ἀλλαγὴ, ἀλλὰ δίδει καί χρόνο γιὰ τὴν ἀπομάκρυνσι ἀπὸ μιὰ τέτοια μακροχρονι κληρονομιά. Ἔτσι, ἀκόμη καί σήμερα οἱ πῖο πολλὲς Ἑλληνικὲς Ἐκκλησίεσ στὴν Ἀμερικὴ λειτουργοῦν ὡσ προπύργια τῆσ ἐθνικῆσ συνειδήσεωσ καί συγχρόνωσ ὡσ προπαιδεῖα γιὰ τὴν ἀμερικανοποίησι. Ἡ ἐπιβολὴ τῆσ ἀγγλικῆσ γλώσσασ στίσ ἐκκλησιαστικὲσ ἀκολουθίεσ δὲν εἶναι τὸ μεγαλύτερο πρόβλημα. Ὁ χρόνος προσδιορίζει τὴν ἀλλαγὴ. Οὔτε οἱ νεοπροσήλυτοι στὴν Ὁρθοδοξία καί οἱ ἑλληνοαμερικανοὶ ἐθνικιστέσ, μὰ οὔτε καί ὁ ἀναχρονιστικὸσ συντηρητισμὸσ μέ τούσ Ἑλληνεσ σωβινιστέσ, δηλαδὴ οὔτε οἱ «κοσμικοὶ», μήτε οἱ «θρησκευόμενοι» ἐθνικιστέσ, δύνανται νὰ ἐπιβάλουν τίσ προσωπικὲσ τουσ προτιμήσεισ στὴν Ἐκκλησία καί νὰ καθορίσουν τὸ μέλλον τῆσ Ὁρθοδοξίασ στὴν Ἀμερικὴ⁹.

Γ.

Σήμερα ὅλοι οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ στὴ Β. Ἀμερικὴ εἶναι ὀργανωμένοι σὲ περίπου 2.200 κοινότητεσ πού ἐξυπηρετοῦνται ἀπὸ 2.300 ἱερεῖσ, 75 ἐπισκόπουσ, 2 Θεολογικὲσ Σχολὲσ πανεπιστημιακοῦ ἐπιπέδου, 3 Θεολογικὰ Σεμινάρια, ἀρκετὰ φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα καί ἐλάχιστεσ ἱερέσ Μονέσ¹⁰. Πὰ πολλὰ χρόνια τὸ νὰ εἶναι κανεῖσ μέλοσ τῆσ Ἐκκλησίασ εἶχε στενὴ σχέσηι μέ τὴν ἐθνικὴ του προέλευσι. Ἄν καί ἐξ αἰτίασ τῶν μικτῶν γάμων καί τῶν προσηλύτων στὴν Ὁρθοδοξία, αὐτὸ ἔχει κάπωσ ἀλλάξει, ὠστόσο, οἱ Ὁρθόδοξεσ Ἐκκλησίεσ δὲν ἔχουν ἐξ ὀλοκλήρου προσαρμοσθῆ στὸ ἀμερικανικὸ περιβάλλον. Τὰ ἐσωτερικὰ προβλήματα καί οἱ πολλοὶ νεοφερμένοι μετανάστεσ, μετὰ τὴν υἰοθέτησι νέου μεταναστευτικοῦ νόμου στὴν δεκαετία τοῦ '60, δὲν ἔχουν ἀλλάξει τὸν βασικὸ χαρακτήρα τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν στὴν Β. Ἀμερικὴ, ἰδιαίτερα τῆσ Ἑλληνικῆσ.

Παρά τίσ ἐσωτερικὲσ δυσκολίεσ, σὲ μιὰ χώρα μέ πολυάριθμεσ θρησκευτικὲσ ὁμολογίεσ, ἡ Ὁρθοδοξία ἀνταποκρίνεται στίσ ἀτομικὲσ ἀναζητήσεισ καί δέχεται πολλὰ νέα μέλη. Στὸ σημεῖο αὐτὸ, ἐν παρενθέσει, μποροῦν νὰ ἀναφερθοῦν δυὸ μαζικὲσ μεταστροφὲσ πιστῶν ἄλλων ὁμολογιῶν πρὸσ τὴν Ὁρθοδοξία: Στίσ ἀρχέσ τοῦ 20ου αἰ., περισσοτέ-

9. Βλ. Moskos, *Greek Americans*, σ. 158 - 162.

10. Βλ. Commission on Orthodox Unity, *Orthodoxy in America*, σ. 45.

ροι ἀπὸ 100.000 πρώην Οὐνίτες ἐπέστρεψαν στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Πρὶν μερικὰ χρόνια πάνω ἀπὸ 3.000 πρώην εὐαγγελικοὶ προτεστάντες μαζί με τοὺς κληρικοὺς τοὺς ἔγιναν δεκτοὶ στὴν Ἀντιοχειανὴ Ὁρθόδοξη Μητρόπολι¹¹.

Τὸ πρόβλημα μετὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία στὴν Ἀμερική δὲν εἶναι θεολογικό, οὔτε ἠθικό καὶ λειτουργικό. Ἡ οὐσία τῆς Ὁρθοδοξίας ἔχει διαχρονικὴ ἀξία, ἀλλὰ κάποιοι τύποι ἐπιβάλλεται νὰ ἀναθεωρηθοῦν καὶ νὰ ἐκσυγχρονισθοῦν. Ὑπάρχει ἀνάγκη ἀναθεωρήσεως π.χ. σὲ θέματα ποὺ ἀφοροῦν κωλύματα γάμου, γάμου τῶν ἐν χηρείᾳ πρεσβυτέρων, ἢ γάμου μετὰ τὴν χειροτονία, ἐκλογῆς ἐπισκόπων, χρόνου καὶ διαρκείας τελετῶν καὶ λατρείας κ.ἄ. Χρειάζεται ἐπίσης συντονισμὸς γιὰ τὴν καλύτερη ἀπόδοσι σὲ θέματα ὀρθοδόξου ἐκπαιδεύσεως, τὴν ἀπὸ κοινοῦ ὀργάνωσι ἱεραποστολικῆς καὶ φιλανθρωπικῆς δραστηριότητος κ.λπ. Βεβαίως ὑπάρχουν ὠρισμένοι κανόνες μονίμου κύρους στὴν Ὁρθοδοξία, ἀλλὰ αὐτὸ θὲν ἀποκλείει τὴν ἀλλαγὴ καὶ τὴν ἀνανέωσι στὴν ἀνὰ τὸν κόσμον Ἀνατολικὴ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ ἰδιαίτερα στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἀμερικῆς. Οἱ νέοι ἄνθρωποι καὶ ἰδιαίτερα οἱ ἔχοντες πανεπιστημιακὴ μόρφωσι ἐξασκοῦν κριτικὴ διότι δὲν ἐντυπωσιάζονται πλέον ἀπὸ πομπώδεις ἀρχιερατικὰς λειτουργίαις μετὰ λειτουργοὺς παραφορτωμένους μετὰ χρυσοῦς σταυροὺς καὶ διαμαντοστόλιστα ἐγκόλπια, βαρύτιμους μανδύες καὶ ἐπαναλήψεις πολυχρονισμῶν καὶ φημῶν, ἐδαφιαῖες γονυκλισίαις καὶ ἄλλες συναφεῖς ὑπερβολές. Πολλοὶ ὁμολογοῦν ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία ὀφείλει νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν ἀποστολικὴ καὶ πατερικὴ ἀπλότητα καὶ νὰ προβάλλῃ ἓνα μήνυμα ζωντανό, δυναμικὸ καὶ ἐλκυστικὸ πίστεως, ἡθους καὶ πράξεως. Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος ἀπαιτεῖ οὐσία καὶ ὄχι ρηγὴ ἐντυπωσιακὴ παρουσία.

Οἱ ἔχθροὶ ἢ ἀκόμη οἱ εὐνοϊκῶς προσκείμενοι, ἀλλὰ ἐπικριτὲς τῆς Ἐκκλησίας, δὲν καταπιάνονται τόσο μετὰ τὴν χριστιανικὴ θεολογία γιὰ νὰ ἀποδείξουν τὸ ἀβάσιμον ἢ τὸ παράλογον αὐτῆς, ὅσο μετὰ τὰ βιώματα τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν ὁποιοῦδήποτε βαθμοῦ. Τόσο στὸν 4ο αἰ., ὅπως γράφει ὁ σύγχρονος τῆς ἐποχῆς Ἀμμιανὸς Μαρκελῖνος, ὅσο καὶ στὸν 14ο αἰ., ὅπως βεβαιώνει ὁ Πατριάρχης Ἀθανάσιος, ἀλλὰ καὶ στὸν 20ο αἰ. οἱ διχόνειες, ἢ ὑποκρισία, ἢ φιλαυτία καὶ φιλαργυρία, ἢ

11. Tarasar - Erickson, *Orthodox America*, σ. 43 - 48. Peter E. Qilliquist, *Becoming Orthodox: A Journey to the Ancient Christian Faith*. (Brentwood,

ἔλλειψι πραγματικοῦ πνεύματος ἀγάπης καὶ ὁμοιότητος εἶναι τὰ ἐρείσματα ἐπὶ τῶν ὁποίων οἱ ἐπικριτὲς τῆς Ἐκκλησίας. Διερωτᾶται κανεὶς ἂν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἡγέτες πραγματικὰ πονοῦν γιὰ τὸ μέλλον τῆς Ὁρθοδοξίας. Οἱ σκεπτόμενοι πιστοί, οἱ ἄνθρωποι ποὺ συνεχῶς βομβαρδίζονται μέσῳ τοῦ Τύπου καὶ τῶν Μέσων Μαζικῆς Ἐνημερώσεως ἀπὸ ποικιλία γνώμων καὶ ἀπόψεων, ἀπαιτοῦν ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡγεσίαν, ποιμαίνουσα καὶ διοικοῦσα, ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς, διακόνους καὶ μοναχοὺς, περισσότερη αὐτογνωσία καὶ κριτικὸ αὐτοέλεγχον, καὶ λιγώτερον ἐπαγγελματισμὸν καὶ δεοντολογικὴν ρητορίαν. Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος ἀναζητᾷ, ἀλλὰ εἴμεθα σὲ θέσει νὰ τοῦ δώσουμε φῶς καὶ καθοδήγησι;

Εἶναι φυσικὸ καὶ ἱστορικῶς ἀντιληπτὸ ὅτι τὸ θέμα τῆς πολιτιστικῆς καὶ ἐθνικῆς ταυτότητος εἶναι ὑψίστης σημασίας γιὰ ὅλους τοὺς Ὁρθόδοξους ὄλων τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ὄχι μόνον τῶν ἑλληνικῆς καταγωγῆς. Ἐπὶ πλέον, οἱ μεταναστευτικὲς τάσεις μεταξὺ τοῦ 1917 καὶ 1965, τὰ πολιτικὰ γεγονότα καὶ οἱ κοινωνικὲς ἀναταραχὲς στὴν Εὐρώπην καὶ στὴ Μ. Ἀνατολή συνέβαλαν στὴν ἐμφάνισιν καὶ διατήρησιν ἐκκλησιαστικῶν δικαιοδοσιῶν πάνω σὲ ἐθνικὲς γραμμὲς ποὺ δὲν εἶναι εὐκόλῳ νὰ ἐγκαταλειφθοῦν ὕστερα ἀπὸ παράδοσι 95 περίπου χρόνων διότι «ἡ... παράδοσις τὸ ἰσχυρότερον πάντων κέκτηται καὶ ἔθος καθίσταται· τὸ δὲ ἔθος, χρόνῳ μακρῷ βεβαιωθέν, φύσεως ἰσχὺν λαμβάνει φύσεως δὲ τί ἂν εἴη ἰσχυρότερον»; κατὰ τὸν πατριάρχην καὶ ἅγιον Νικηφόρον¹². Οἱ ἐθνικὲς καὶ πολιτισμικὲς ἰδιαιτερότητες δὲν ἐμποδίζουν τὴν συνεργασίαν τόσον τῶν τοπικῶν Κοινοτήτων ὅσων καὶ τῶν Ἐπισκοπῶν. Θὰ ἦταν εὐχῆς ἔργον ἐὰν ὅλες οἱ Ὁρθόδοξοι δικαιοδοσίαις στὴν Ἀμερική ἐνωθοῦν κάτω ἀπὸ τὴν διαδικασίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου γιὰ νὰ ἐκλείψῃ ὁ ἀνταγωνισμὸς καὶ ἡ καχυποψία.

Ἀρκετὲς προτάσεις ἔχουν γίνεαι γιὰ τὴν ἐπίλυσιν τοῦ προβλήματος τῆς Ὁρθοδοξίας τῆς διασπορᾶς, ὄχι μόνον στὴν Ἀμερική, ἀλλὰ καὶ στὴν Αὐστραλία κ.ἄ. Ἐλπίζομε ὅτι ἡ ἐπικείμενη Μεγάλῃ καὶ Ἁγίῃ Πανορθόδοξοι Σύνοδος θὰ ἀσχοληθῇ σοβαρὰ καὶ τελεσίδικα μὲ τὸ θέμα μᾶς ἐνωμένης ὀρθόδοξης μαρτυρίας στὸ σύγχρονον κόσμον. Εἴμαι βέβαιος ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει πολλὰ νὰ προσφέρῃ· ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ μέλη της νὰ τὴν κάνουν γνωστή, δραστήρια καὶ ἀποτελεσματικὴ, ἢ νὰ τὴν καταστήσουν μουσειακὸ ἀντικείμενον!

12. Νικηφόρος, *Ἀντιρρητικός*, ἀρ. 3, Ἑλληνικὴ Πατρολογία, ἐκδ. J. P. Migne, τ. 100, στ. 385C.